

ELEONORA KOZIÓŁ
WŁOCŁAWEK

"KURIER LITERACKO-NAUKOWY"

W 1918 roku następuje prawdziwy rozkwit prasy polskiej, w tym również czasopism kulturalno-społecznych i literackich. Krystyna Sierocka kwalifikuje czasopisma dwudziestolecia międzywojennego do kilku grup na podstawie ich programu, zakresu oddziaływania, kręgu odbiorców oraz funkcji spełnianych w życiu literackim tamtych lat. Wyróżnia trzy grupy: pierwsza - czasopisma grup literackich, druga - magazyny kulturalno-literackie, wreszcie trzecia - czasopisma naukowo-literackie¹.

Jednym z czasopism z grupy magazynów kulturalno-literackich był "Kurier Literacko-Naukowy". Ukazywał się w latach 1924-1939 jako jeden z licznych dodatków prawicowej gazety "Ilustrowany Kurier Codzienny". W przeciwieństwie do innych dodatków literackich dwudziestolecia, których żywot był krótki, np. dodatku do "Kurieria Poznańskiego", "Kurier Literacko-Naukowy" przekształcił się w stały tygodnik. Pierwotna nazwa pisma brzmiała "Dodatek Literacko-Naukowy".

Charakterystykę profilu czasopisma należy rozpocząć od "Kurieria Literacko-Naukowego" jako dodatku do "Ilustrowanego Kuriera Codziennego". 18 grudnia 1910 roku w Krakowie ukazał się pierwszy numer "Ilustrowanego Kuriera Codziennego", pisma przeznaczonego dla masowego odbiorcy. Wydawcą i redaktorem naczelnym tej gazety był Marian Dąbrowski². Wchłaniając w lipcu 1914 roku "Nowiny" L. Szczepańskiego oraz w tym samym roku "Ilustrację Polską" zapoczątkował on "największy w Polsce koncern prasowy"³.

Koncern "Ilustrowanego Kuriera Codziennego" oprócz wydawanych licznie samodzielnych tygodników drukował też szereg

dotychczas do gazety. Należały do nich: "Kurier Sportowy", "Kurier Gospodarczo-Finansowy", "Kurier Filmowy", "Kurier Radiowy", "Kurier Kobiety", "Kurier Techniczny", "Kurier Prawniczy i Sądowy", "Kurier Morski i Kolonialny", "Telegram Wieczorny", "Kurier Turystyczny i Zdrowy" oraz "Kurier Metapsychiczny. Dziwy Życia" i "Kurier Ogrodniczo-Hodowlany"⁴.

Od 1924 roku wychodził razem z "Ilustrowanym Kurierem Codziennym" stały dodatek tygodniowy naukowo-literacki, utrzymany na możliwie najwyższym poziomie jako pismo popularno-naukowe, zasilane przez pierwszorządne pióra, z artykułami profesorów uniwersytetu i znakomitych fachowców⁵. "Dodatek ten ze skromnych chwilowo początków jeszcze w roku 1924 z okazji świąt wydawany"⁶ od 1925 roku ukazuje się regularnie co tydzień jako samodzielny tygodnik.

Początkowo drukowany był pod tytułem "Dodatek Ilustrowanego Kuriera Codziennego". Kolejność numerów oraz paginacja podporządkowane były również "Ilustrowanemu Kurierowi Codziennemu". Od 40 numeru 1925 roku dodatek ukazuje się już jako "Kurier Literacko-Naukowy", z osobną numeracją i paginacją. Druga wojna światowa przerwała ukazywanie się czasopisma, podobnie jak wielu innych w dwudziestolecie międzywojennym.

"Kurier Literacko-Naukowy" poświęcony był "nauce, literaturze, sztuce i w ogóle różnym zagadnieniom nie związanym z chwilą bieżącą, a domagającym się uwzględnienia i omówienia"⁷.

"Dodatek ten miał zupełnie inny charakter niż pozostałe tego typu imprezy wydawnicze"⁸. Był to "informator nie preferujący żadnej z ówczesnych tendencji artystycznych, o ambicjach objęcia swym zasięgiem wszystkich dziedzin życia kulturalnego"⁹. Z tego też względu "Kurier Literacko-Naukowy" przynależał do pism-magazynów kulturalno-literackich.

Pismo to stanowiło jakby "małą encyklopedię współczesności"¹⁰. Dążyło do objęcia swym zasięgiem całości spraw dotyczących różnych dziedzin życia kulturalnego, toteż poruszana w nim tematyka jest bardzo bogata. Najczęściej podejmowano tematy z takich dziedzin, jak: nauki matematyczno-przyrodnicze, nauka o literaturze oraz sztuka.

Najwięcej miejsca poświęcano na łamach czasopisma niewątpliwie nauce o literaturze. Z zakresu historii i krytyki literatury polskiej publikowano teksty Kazimierza Czachowskiego o twórczości pisarzy i poetów, Stanisława Czernika rozważania o poezji oraz Reny Marwicz o literaturze legionów. Kazimierz Lewandowski przedstawiał cyki artykułów "Przedwiośnie Młodej Polski". Stanisław Pazurkiewicz natomiast zamieszczał sylwetki pisarzy, poetów i dramaturgów polskich oraz cyki pod nazwą "Poeci, którzy odeszli przedwcześnie".

Na recenzje w tygodniku nie poświęcano wiele miejsca. W większości przeważały krótkie notki o nowościach wydawniczych pozbawione jednak oceny. Nieco więcej recenzji z literatury polskiej i obcej publikowano w ostatnich latach ukazywania się czasopisma. Recenzentami najczęściej byli Tadeusz Sinko oraz Zbigniew Grabowski. Pismo nie zamieszczało też recenzji teatralnych, jedynie krótkie notki o bieżących wydarzeniach teatralnych w dziale stałym "Dokoła teatru".

Wiele miejsca zabierała natomiast twórczość poetycka i prozatorska głównie autorów polskich. Z zakresu literatury obcej drukowano niewiele, najczęściej po jednym, dwu utworach poszczególnych autorów. Najliczniej przedstawiono twórczość Dymitra Nikołopulosa. Poza tym popularyzowano dorobek takich znanych pisarzy i poetów, jak: Charles Baudelaire, Iwan Bunin, Paul Cazin, Sergiusz Jesienin, Angel Lazaro, Luigi Pirandello, Sigrid Undset. Z twórczości Aleksandra Puszkina opublikowano m.in. fragmenty "Eugeniusza Oniegina". Ukazał się również cyki "Z liryki greckiej".

Większość artykułów poświęconych danej osobie, względnie zagadnieniu publikowano z okazji jubileuszów, rocznic, wyrazem tego są podtytuły. Kilka numerów w całości miało charakter jubileuszowy. W 1930 roku np. nr 49 ukazał się z okazji setnej rocznicy powstania listopadowego, w 1933 roku nr 37 poświęcony był zaś królowi Janowi III Sobieskiemu. Inne numery w całości traktowały o życiu i twórczości Bolesława Prusa, Artura Grottgera, Karola Huberta Rostworowskiego oraz Stanisława Wyspiańskiego.

Znaczną część zawartości czasopisma stanowią działy sta-

że, które dominowały szczególnie pod względem ilościowym w pierwszych latach ukazywania się pisma. Dotyczą one różnorodnej tematyki. Świadczy o tym chociażby ich wykaz, który jest następujący: Błędy językowe, Coctail literacki, Czasopisma, Dookoła teatru, Drobiazgi przyrodnicze, Drzazgi filmowe, Film tygodniowy, Higiena i zdrowie, Higiena życia codziennego, Kącik językowy, Kącik ogrodniczy, Kącik rolniczy, Kiosk z gazetami, Kronika kinematograficzna, Kronika literacka, Kronika medyczna, Kronika przyrodnicza, Kronika techniczna, Książki, które warto przeczytać, Kurier kinematograficzny, Kurier literacki, Kurier radiowy, Kurier turystyczny i zdrojowy, Marginalia naukowe, Na półce z przekładami, Notatki literackie, Przegląd literacki, Wśród nowych książek, Wśród nowych poezji oraz Z ostatnich nowości wydawniczych.

Przez cały okres ukazywania się czasopisma istniało 30 działów stałych. Najwięcej z nich odnajdujemy w 1926 roku. Najmniej natomiast w 1939 roku.

Następnym elementem profilu czasopisma są sprawy związane z jego redakcją. Skład kolegium redakcyjnego pisma nie był nigdzie oficjalnie opublikowany. Redakcja "Kuriera Literacko-Naukowego" stanowiła osobny dział w koncernie "Ilustrowanego Kuriera Codziennego". Mieściła się w Krakowie, materiały napływały jednak z całej Polski, a nawet z zagranicy.

Redaktorem odpowiedzialnym pisma był początkowo Jan Stankiewicz, następnie od 1925 roku do końca ukazywania się czasopisma Mieczysław Dąbrowski. "Kurier Literacko-Naukowy" nie miał stałego grona literackiego, pozostali członkowie kolegium redakcyjnego zmieniali się.

"Współpracowali z nim uczeni, krytycy i literaci reprezentujący różne orientacje polityczne oraz różne gusty i upodobania literackie, w czym przejawiał się pewien liberalizm, choć nad całością ważyły niewątpliwie polityczne koneksje "Ilustrowanego Kuriera Codziennego", patrona tej literacko-dziennikarskiej imprezy"¹². Część z nich należała do redakcji "Ilustrowanego Kuriera Codziennego", jak np. Mieczysław Dąbrowski, Ludwik Gross czy Zbigniew Grabowski. Ogromną jednak większość stanowili współpracownicy przygodni tacy, jak: Wilim Francić, Kazimiera

Alberti, Stanisław Alberti, Odo Bujwid i wielu innych.

Debiutowali na łamach czasopisma Józef Andrzej Frasiak oraz Stanisław Piętaś. Z twórczości pierwszego z nich drukowano m.in. fragmenty powieści "Dzieciństwo" oraz wiersze z cyklu "Odwieczność" i ze zbioru "Łakami w górę". Stanisław Piętaś w 1938 roku otrzymał nagrodę Młodych Polskiej Akademii Literatury za powieść "Młodość Jasia Kunefala", której fragmenty publikowano w czasopiśmie. Poza tym ukazały się jego wiersze ze zbioru "Alfabet oczu".

Poeta, prozaik i eseista Stanisław Czernik natomiast w konkursie powieściowym "Ilustrowanego Kuriera Codziennego" wyróżniony został za powieść "Gorycz", fragmenty której ukazały się w piśmie. Na łamach "Kuriera Literacko-Naukowego" zamieszczano również szereg jego wierszy oraz artykuły o współczesnej poezji polskiej.

Z dziedziny literatury prezentowano również prace takich współpracowników, jak: Kazimierz Czachowski, Jalu Kurek, Jan Bolesław Ożóg, Teodor Parnicki, Tadeusz Sinko, Jan Wiktor oraz Witold Zechenter.

Pozostałym dziedzinom wiedzy na łamach czasopisma poświęcono nieco mniej miejsca. Z zakresu polityki publikowano artykuły dotyczące sytuacji politycznej poszczególnych krajów, w tym również i Polski. Wiele miejsca zabierały tematy związane z narastającą groźbą hitleryzmu. Pisał o tym głównie Zbigniew Grotowski.

Z dziedziny filozofii drukowano m.in. prace Stanisława Ignacego Witkiewicza.

Dział historii w przeciwieństwie do powyższego jest dosyć obszerny. Najliczniej reprezentowane są poddziały nauk pomocniczych historii, w tym etnografii, oraz historii powszechnej i historii Polski. Artykuły na te tematy pisali głównie Witold Klinger, Tadeusz Seweryn, Emil Wyrobek, Henryk Eile, Władysław Bogatyński oraz Rena Marwicz.

Z nauk społeczno-politycznych i ekonomicznych najczęściej odnajdujemy prace Mieczysława Breitmeiera, S. Czortkowera oraz Wacława Pawłaka.

Tematy z wojskowości poruszał Wacław Lipiński.

Naukom matematyczno-przyrodniczym na łamach "Kurier Literacko-Naukowy" poświęcono stosunkowo wiele miejsca. O astronomii pisywał głównie Jan Gadomski, o geologii - Józef Premik. Często ogłaszano reportaże m.in. z wyprawy Kajetana Czarkowskiego-Golejewskiego do krajów północnych, Władysława Dobrowolskiego na Kaukaz, Jerzego Giżyckiego i Stanisława Mycielskiego do Afryki oraz Jana Andrzeja Hempla do Indii.

Z zagadnieniami botaniki i zoologii zapoznawali czytelników Zofia Królowa, Stefan Macko oraz Stefan Ziobrowski.

W dziale "Kultura. Nauka. Oświata" dominowały problemy kultury, psychologii wychowawczej oraz turystyki i sportu.

Na tematy językoznawstwa pisywał głównie Stanisław Łukasik. Dział sztuki jest również stosunkowo obszerny. Przynosi wiadomości o misstach i ich zabytkach autorstwa Tadeusza Dobrowolskiego, o architekturze Mariana Kantora-Mirskiego, Mieczysława Skrudlika oraz Tadeusza Szydłowskiego, który obok Mieczysława Dąbrowskiego pisywał też o twórczości plastycznej.

Na temat muzyki głos zabierali tacy muzykolodzy, jak: Zdzisław Jachimecki oraz Adolf Chybiński.

W 1924 roku "Kurier Literacko-Naukowy" ukazywał się jedynie z okazji świąt. Od 1925 roku był regularnie wydawanym tygodnikiem. Wychodził co niedzielę. Objętość czasopisma była niejednolita. W 1925 roku dochodziła do 10 stron, w 1926 roku już do 12 stron tekstu, trzy ostatnie strony miały charakter rozrywkowy ze względu na materiały tam zamieszczany. Objętość pisma stopniowo wzrastała, w 1936 roku ostatecznie osiągnęła 16 stron. Numery wychodzące z okazji świąt najczęściej ukazywały się o podwójnej objętości.

Odrębną kolejność numerów oraz paginację wprowadzono od 40 numeru 1925 roku, kiedy tygodnik został oddzielony od "Ilustrowanego Kuriera Codziennego". Pismo posiadało rzymską paginację, w 1936 roku obok niej wprowadzono również paginację ciągłą, arabską zaznaczaną w nawiasie.

"Kurier Literacko-Naukowy" był bezpłatnym, cotygodniowym dodatkiem do "Ilustrowanego Kuriera Codziennego" - gazety codziennej, której cena w Krakowie, gdzie była wydawana, oraz na prowincji wynosiła 20 groszy.

Tygodnik był żywo ilustrowany np. zdjęciami osób, którym poświęcane są artykuły oraz rysunkami m.in. Jana Szancera. W późniejszych latach ukazywania się czasopisma ilustracje ograniczono do minimum.

"Kurier Literacko-Naukowy" osiągał nakład 15000-20000 egzemplarzy. "Było to chyba więcej aniżeli łączny nakład wszystkich polskich tygodników kulturalnych i literackich"¹⁴.

Fakt ten świadczy o powodzeniu tygodnika, który stał się "ulubioną lekturą kulturalną czytelników przynoszącą im zarówno rozrywkę jak i wielostronną informację"¹⁵ w owych czasach.

PRZYPISY:

1. K. Sierocka, Czasopisma literackie. /W:/ Literatura polska 1918-1975, t. 1, Warszawa 1975, s. 88
2. Por. Słownik Pracowników Książki Polskiej, Warszawa 1972, s. 163
3. M. Tyrowicz, Prasa krakowska w dziejach polskiego dziennikarstwa, "Zeszyty Prasoznawcze", 1968, nr 1 s. 25
4. "Kurier Literacko-Naukowy", 1935, nr 50. Dodatek rotograwiurowy.
5. Nowy okres w rozwoju prasy polskiej, "IKC", 1927, nr 74, s. 2
6. Co przyniósł w r. 1926 dodatek Lit. Naukowy "IKC", "Kurier Literacko-Naukowy", 1926, nr 2, s. 1-2
7. Tamże
8. Literatura..., op.cit., s. 127
9. Tamże
10. KLN, op.cit., s. 2
11. Tamże
12. Literatura..., op.cit., s. 127
13. IKC, 1927, nr 74
14. S. Żółkiewski, Kultura literacka /1918-1932/, Wrocław 1973, s. 34-35
15. KLN, op.cit., 1926 nr 2